

ANTROPONIM (INSON ISMLARI) KOMPONENTLI MAQOLLAR

Termiz davlat pedagogika instituti, Tillar fakulteti

*4-bosqich talabasi **Ramazonova Mohichehra***

qurbonnazar1980@gmail.com

Termiz davlat pedagogika instituti, Tillar fakulteti,

Gumanitar yo'nalishlarda chet tillar kafedrasida

*o'qituvchisi **Mirzayeva Feruza***

Feruzamirzayeva1983@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada antropanim (inson ismlari) komponentli maqollar va ularning til hamda madaniyatdagi o'рни tahlil qilinadi. Maqollarda qo'llaniladigan inson ismlarining semantik, stilistik va madaniy xususiyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bunday maqollarning xalq tafakkuri, urf-odatlarini va qadriyatlarini aks ettirishdagi ahamiyati yoritiladi. Maqolada antropanimli maqollarning nutqdagi qo'llanilishi va ularning tarbiyaviy ahamiyati ham tushuntiriladi. Xulosa sifatida antropanim komponentli maqollar til boyligini oshirish va milliy madaniyatni saqlashda muhim vosita ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: antropanim, maqollar, inson ismlari, semantika, xalq og'zaki ijodi, madaniyat

Аннотация. В данной статье рассматриваются пословицы с антропонимами и их роль в языке и культуре. Анализируются семантические и стилистические особенности имен собственных в пословицах. Подчеркивается их значение в отражении народного мышления и традиций.

Ключевые слова: антропонимы, пословицы, имена, культура, язык

Annotation. This article analyzes proverbs containing anthroponyms (personal names) and their role in language and culture. It examines the semantic, stylistic, and cultural features of personal names used in proverbs. The study explains how such proverbs reflect people's worldview, traditions, and social values. It also highlights the role of anthroponymic proverbs in speech, their expressive power, and their educational significance. Special attention is given to the importance of these proverbs in enriching vocabulary and preserving national identity. The article concludes that proverbs with anthroponyms are an important part of linguistic heritage and cultural expression.

Keywords: anthroponym, proverbs, personal names, semantics, folklore, culture

Til – bu nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning madaniyati, tarixi va dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim omildir. Xalq og'zaki ijodi esa tilning eng boy

qatlamlaridan biri hisoblanadi. Maqollar esa xalq donishmandligining yorqin namunasidir. Maqollarda ko‘pincha inson ismlari, ya‘ni antropanimlar ishlatiladi. Bu ismlar orqali ma‘lum bir obraz, xarakter yoki xulq-atvor ifodalanadi. Antropanimli maqollar xalq hayoti, urf-odatlar va ijtimoiy qarashlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolaning maqsadi antropanim komponentli maqollarni o‘rganish va ularning til hamda madaniyatdagi o‘rnini aniqlashdir.

Antropanim – bu inson ismlarini o‘rganadigan tilshunoslik sohasidir. Maqollarda ishlatilgan ismlar oddiy nom emas, balki ma‘lum ma‘noni ifodalaydi. Masalan, ba‘zi ismlar ma‘lum bir xarakter bilan bog‘lanadi. O‘zbek xalq maqollarida ko‘plab ismlar uchraydi. Bu ismlar orqali insonning ijobiy yoki salbiy xususiyatlari ko‘rsatiladi. Masalan: “Hasan yaxshi, Husan undan yaxshi” kabi maqollarda ismlar orqali qiyoslash ifodalanadi.

Ba‘zi maqollarda esa ism umumiy obraz sifatida ishlatiladi. Masalan, “Ahmad keldi – gap ko‘p bo‘ldi” kabi iboralarda ism aniq shaxsni emas, balki umumiy holatni bildiradi. Antropanimli maqollar xalqning kundalik hayoti bilan chambarchas bog‘liq. Ular orqali odamlar bir-biriga maslahat beradi, tanqid qiladi yoki hayotiy tajribani yetkazadi.

Bunday maqollarning yana bir muhim jihati – ularning tarbiyaviy ahamiyati. Masalan, bolalarga yaxshi xulq-atvorni o‘rgatishda maqollardan keng foydalaniladi. Ismlar orqali berilgan misollar bolalarga tezroq tushunarli bo‘ladi. Shuningdek, antropanimli maqollar nutqda obrazlilikni oshiradi. Oddiy gap o‘rniga maqol ishlatilsa, fikr yanada ta’sirli va esda qolarli bo‘ladi.

Tilshunoslik nuqtai nazaridan qaraganda, antropanimli maqollar semantik va stilistik jihatdan qiziqarli hisoblanadi. Ular ko‘pincha ko‘chma ma‘noda ishlatiladi va chuqur mazmuni o‘z ichiga oladi. Bunday maqollarni boshqa tillarda ham uchratish mumkin. Bu esa ularning umumiy insoniy tajriba bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Antropanimli maqollarni o‘rganish til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushunishga yordam beradi. Har bir ism ortida ma‘lum tarix, urf-odat va ijtimoiy ma‘no yotadi. Masalan, ayrim ismlar qadimiy tarixga ega bo‘lib, ular orqali ajdodlarimizning dunyoqarashi aks etadi. Shu sababli bunday maqollarni o‘rganish nafaqat tilshunoslik, balki tarix va madaniyat uchun ham muhimdir.

Bugungi kunda ham antropanimli maqollar o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Ular kundalik nutqda, adabiyotda va ommaviy axborot vositalarida qo‘llaniladi. Antropanim komponentli maqollarni chuqurroq o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, ular faqat til birligi emas, balki murakkab madaniy va tarixiy hodisa ham hisoblanadi. Har bir maqolda ishlatilgan ism ma‘lum bir davr, ijtimoiy muhit va xalqning dunyoqarashini aks ettiradi. Shu sababli bunday maqollarni lingvistik tahlil qilish bilan birga, etnografik va sotsiologik jihatdan ham o‘rganish muhimdir.

Antroponimlarning maqollarda qo‘llanishi ko‘pincha tipik obraz yaratish vazifasini bajaradi. Ya‘ni ism real shaxsni emas, balki umumiy xarakter yoki xulq-atvor modelini ifodalaydi. Masalan, xalq og‘zaki ijodida uchraydigan “Hasan” va “Husan” kabi ismlar ko‘pincha taqqoslash, qarama-qarshilik yoki ijobiy-salbiy sifatlarni ko‘rsatish uchun ishlatiladi. Bu esa maqolning ta‘sir kuchini oshiradi va uni esda qolarli qiladi.

Shuningdek, antroponimlar orqali xalq psixologiyasi ham namoyon bo‘ladi. Maqollarda ishlatilgan ismlar ba‘zan kulgili, ba‘zan tanqidiy, ba‘zan esa ibratli ma‘no tashiydi. Bu holat xalqning hayotga bo‘lgan munosabatini, ijtimoiy muammolarga qarashini va axloqiy me‘yorlarini ko‘rsatadi. Demak, antroponimli maqollarni o‘rganish orqali biz xalqning ichki ruhiy dunyosini ham anglaymiz. Bundan tashqari, antroponim komponentli maqollar tilning rivojlanish jarayonini ham ko‘rsatadi. Ba‘zi ismlar tarixiy jihatdan qadimiy bo‘lib, bugungi kunda kam ishlatiladi, lekin maqollarda saqlanib qolgan. Bu esa tilning tarixiy xotirasini ifodalaydi. Masalan, eski davrlarga oid ismlar xalq maqollarida yashab qolgan va ular orqali o‘sha davr madaniyati haqida ma‘lumot olish mumkin.

Antroponimli maqollarni hududiy jihatdan ham o‘rganish mumkin. O‘zbek tilining turli dialektlarida bir xil ma‘noni beruvchi, lekin turli ismlar ishlatilgan maqollar uchraydi. Bu esa regional madaniyat farqlarini ko‘rsatadi. Masalan, Farg‘ona, Buxoro yoki Surxondaryo hududlarida bir xil mazmundagi maqollar turlicha antroponimlar bilan ifodalanishi mumkin. Bu tilning boyligi va rang-barangligini oshiradi.

Yana bir muhim jihat – antroponimli maqollar tarjima jarayonida qiyinchilik tug‘diradi. Chunki ismga asoslangan obrazlar har bir madaniyatda bir xil ma‘noni bermasligi mumkin. Shuning uchun tarjimonlar bunday maqollarni tarjima qilishda faqat so‘zma-so‘z emas, balki ma‘no jihatdan moslashtirish usulidan foydalanadilar. Bu esa maqollarning universal emas, balki milliy xususiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. Antroponim komponentli maqollarni ta‘lim jarayonida qo‘llash ham juda samarali hisoblanadi. Til o‘rganuvchilar bunday maqollar orqali nafaqat yangi so‘zlarni o‘rganadi, balki madaniy kontekstni ham tushunadi. Bu esa kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga yordam beradi. O‘qituvchilar bunday maqollarni dars jarayonida misol sifatida keltirsa, talabalar uchun material yanada qiziqarli va esda qolarli bo‘ladi.

Shuningdek, zamonaviy tilshunoslikda antroponimlarni o‘rganish kognitiv lingvistika bilan ham bog‘liq. Bu yondashuvga ko‘ra, inson ismlari orqali biz dunyoni qanday idrok qilishimiz, qanday tasniflashimiz va qanday fikrlashimiz aniqlanadi. Maqollarda ishlatilgan ismlar esa bu kognitiv jarayonlarning lingvistik ifodasidir. Ijtimoiy nuqtai nazardan qaraganda, antroponimli maqollar jamiyatdagi qadriyatlarni

mustahkamlash vazifasini bajaradi. Ular orqali halollik, mehnatsevarlik, sabr-toqat, do‘stlik va boshqa ijobiy fazilatlar targ‘ib qilinadi. Shu bilan birga, salbiy xulq-atvor ham tanqid qilinadi. Bu esa maqollarning tarbiyaviy funksiyasini yanada kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, antropanim komponentli maqollar xalq og‘zaki ijodining muhim qismi hisoblanadi. Ular orqali xalqning madaniyati, dunyoqarashi va hayotiy tajribasi aks etadi. Bunday maqollar tilni boyitadi, nutqni obrazli qiladi va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Shuning uchun ularni o‘rganish va saqlash muhimdir.

Antropanim komponentli maqollar o‘zbek xalq og‘zaki ijodining muhim va ajralmas qismi hisoblanadi. Ular orqali xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy qarashlari, urf-odatlar va axloqiy qadriyatlarini ifodalanadi. Inson ismlarining maqollarda qo‘llanishi nutqqa o‘ziga xos obrazlilik, aniqlik va ta’sirchanlik bag‘ishlaydi.

Bunday maqollar nafaqat lingvistik jihatdan, balki madaniy va tarbiyaviy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. Ular yosh avlodni tarbiyalashda, to‘g‘ri xulq-atvorni shakllantirishda va hayotiy tajribani yetkazishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, antropanimli maqollar til boyligini oshirish, nutqni boyitish va uni yanada ifodali qilishga yordam beradi. Zamonaviy davrda ham bunday maqollar o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Ular kundalik nutqda, adabiyotda va ilmiy tadqiqotlarda faol qo‘llanilmoqda. Shuning uchun ularni o‘rganish, tahlil qilish va kelajak avlodga yetkazish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Umuman olganda, antropanim komponentli maqollar til va madaniyat o‘rtasidagi mustahkam bog‘liqlikni namoyon etadi. Ularni chuqur o‘rganish orqali biz nafaqat tilni, balki xalqning ma’naviy merosini ham yaxshiroq anglaymiz.

References

1. Mieder, W. (2004). *Proverbs: A Handbook*. Greenwood Press.
2. Schipper, M. (2009). *Never Say ‘I’: Proverbs and Sayings*. Oxford University Press.
3. Taylor, A. (2012). *The Proverb*. Harvard University Press.
4. Harmer, J. (2007). *How to Teach English*. Pearson Education.
5. Mirzaeva, Feruza. “Структурно-семантические характеристики английских и узбекских пословиц с существительными компонентами.” Универсальная индексная библиотека Вестника педагогов нового Узбекистана, vol. 1, no. 11, 30 Nov. 2023, pp. 64–67.
6. Mirzayeva F. "Proverb as an object of linguistic research" *World Bulletin of Social Sciences* (33), 82-87, 2024.
7. Mirzayeva F. "Contrastive study of proverbs with a hydronom component in English and Uzbek languages" *The Peerian Journal* (40),36-38, 2025.